

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства
імені Костянтина Немця

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету геології,
географії, рекреації і туризму
Віліна ПЕРЕСАДЬКО
" 29 " серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ УРБАНІЗАЦІЇ ТА ОСНОВИ ГЕОУРБАНІСТИКИ»

рівень вищої освіти	<u>бакалавр</u>
галузь знань	<u>10 Природничі науки</u>
спеціальність	<u>106 Географія</u>
освітня програма	<u>Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток</u>
вид дисципліни	<u>за вибором</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«26» серпня 2024 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

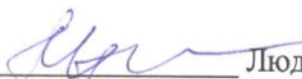
Катерина Юрїївна СЕГІДА, д. геогр. н., професор, професор кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця

Дар'я Володимирівна ВЕНГРИН, старший викладач кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця

Протокол № 9 від «26» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри

_____
(підпис) Людмила НЕМЕЦЬ

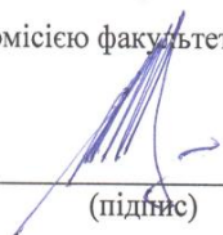
Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток»

Гарант освітньо-професійної програми
_____
(підпис) Катерина КРАВЧЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 7 від «26» серпня 2024 р.

Голова науково-методичної комісії

_____
(підпис) Олександр ЖЕМЕРОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Історія урбанізації та основи геоурбаністики» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 106 Географія освітньою програмою «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування та поглиблення знань студентів про сучасні урбанізаційні процеси, їх причини, чинники, стадії, напрями; ознайомлення з основами теорій урбанізації, історію і сучасний стан міського розселення у світі та в Україні, значення міст, агломерацій, мегаполісів та світових міст; отримання навичок роботи з інформацією, що стосується урбанізаційних процесів України і світі, розвиток вмінь щодо аналізу динаміки урбанізаційних процесів у взаємозв'язку з факторами, які на них впливають.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- вивчити методологічні засади урбаністичної географії та геоурбаністики, вивчення міст та урбанізації;
- проаналізувати теорії та концепції урбанізації;
- визначити історичні особливості урбанізації, її витoki, стадії, особливості перебігу,
- встановити чинники, що зумовлюють урбанізацію,
- вивчити регіональні та часові особливості урбанізаційних процесів у світі;
- визначити роль міст, агломерацій, мегаполісів та світових міст у розвитку суспільства;
- вивчити генезис, регіональні та часові особливості урбанізаційних процесів в Україні;
- визначити ключові напрями, проблеми та перспективи урбанізації в Україні та світі.

1.3. Кількість кредитів – 5.

1.4. Кількість годин – 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
денна форма навчання	денна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
24 год.	8 год.
Практичні, семінарські	
16 год.	4 год.
Самостійна робота	
110 год.	138 год.

1.6. Заплановані результати навчання:

- *формування загальних та фахових компетентностей:* знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації; здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси; здатність проводити дослідження регіонального розвитку та різних аспектів територіальної організації суспільства;

- *забезпечення досягнення наступних програмних результатів навчання:*

- знання та розуміння базових понять з теорії географії, а також світоглядних наук, основних видів географічної діяльності та їх поділ, особливості організації географічного простору, базові уявлення про територіальну організацію суспільства, концепції територіальних структур, знання про основні поняття та критерії урбанізації, причини виникнення урбанізації у світі та її рушійні сили, джерела і шляхи урбанізації, риси, темпи, стадії урбанізації; теорії урбанізації, зокрема концепція урбанізації Дж. Джеббса. Урбаністична екологія Р. Парка та Е. Берджесса. Концепція «урбанізм – як спосіб життя» Л. Вірта. Композиційна теорія урбанізації Г. Ганса. Теорія субкультури К. Фітера. «Соціалістична урбанізація» В. Пароля та А. Ахієзера; первинні мережі міських поселень та витоки урбанізації, міське розселення у Стародавньому світі, Середньовікове міське розселення, міське розселення Нового часу; історичний розвиток міського розселення в Україні; світові процеси урбанізації у ХХ ст. Зміна ролі міст, чинники зростання міст, тенденції урбанізації, зміни основних показників урбанізації у ХХ ст., регіональні особливості формування урбанізованих мереж; міські агломерації, мегаполіси, світові міста, урбанізаційні процеси в Україні, чинники та особливості формування міст, агломерацій, субурбій, регіональні особливості формування та розвитку розселенської мережі; напрями та перспективи урбанізації в Україні та світі;

- уміння використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук, пояснювати особливості організації географічного простору, визначати ключові показники урбанізації, її стадії та види, аналізувати причини виникнення та рушійні сили, застосовувати теорії та концепції урбанізації, характеризувати первинні мережі міських поселень, особливості розселення у Стародавньому світі, Середньовікові, Новому часі; аналізувати урбанізацію як глобальний процес, визначати тенденції та чинники урбанізації у різних регіонах та різних періодах, характеризувати міста, агломерації, мегаполіси та світові міста, оцінювати їх роль у суспільному розвитку; визначати чинники, тенденції та особливості урбанізації в Україні; формування міст, агломерацій, субурбій, комплексна характеристика та оцінка за регіонами України, визначати сучасні напрями, тенденції, проблеми та перспективи урбанізації.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Методологічні аспекти вивчення урбанізації та основи геоурбаністики

Лекція 1. Вступ до курсу. Геоурбаністика як наука. Предмет і завдання курсу, його зв'язок з іншими науками. Структура і загальний зміст курсу. Причини виникнення міст та урбанізаційних процесів у світі, її рушійні сили. Джерела і шляхи урбанізації. Історія географічного дослідження міст. Зародження географії міст. Об'єкт, предмет, мета і завдання дисципліни. Місце геоурбаністики в системі наук, її зміст, визначення. Специфіка дисципліни. Методологічна база геоурбаністики.

Лекція 2. Місто як об'єкт дослідження урбаністичної географії та геоурбаністики. Поняття «місто» та основні проблеми його визначення. Міста як складні комплекси дослідження. Основні підходи різних наукових дисциплін до вивчення міст. Місто як об'єкт дослідження географії. Концепції міста. Критерії та підходи до виділення міст. Базові характеристики, ознаки й фактори формування міст. Типологія і класифікація міст. Просторова та функціональна організація міста.

Лекція 3. Основні поняття та показники урбанізації. Дефініція поняття урбанізація, урбаністичний процес, урбанізм, урбанізованість. Поняття міста, міська агломерація, мегаполіс, світове місто. Риси, темпи, стадії урбанізації. Поняття урбанізації та її види: субурбанізація, контрурбанізація, рурбанізація. Критерії та показники урбанізації.

Лекція 4. Теорії та концепції урбанізації. Концепція урбанізації Дж. Джіббса. Урбаністична екологія Р. Парка та Е. Берджесса. Концепція «урбанізм – як спосіб життя» Л. Вірта. Композиційна теорія урбанізації Г. Ганса. Теорія субкультури К. Фітера. «Соціалістична урбанізація» В. Пароля та А. Ахієзера. Сучасні теорії урбанізації.

Тема 2. Урбанізація як глобальний процес

Лекція 5. Історичний аналіз формування міської мережі та урбанізації. Причини появи міст. Первинні мережі міських поселень та витoki урбанізації. Основні історичні етапи розвитку міст. Міста і географічний поділ праці. Історичні стадії розвитку міст у процесі поглиблення суспільного поділу праці. Риси перших міст. Міста рабовласницького суспільства. Міста Стародавнього світу: міста Стародавнього Сходу, міста Античного світу, міста Стародавнього Риму. Місто в працях географів, архітекторів, філософів Стародавнього світу. Міста феодального суспільства. Середньовічні міста Європи, Америки, Азії. Перші колоніальні захоплення і виникнення колоніальних міст. Вплив Великих географічних відкриттів на розвиток міст. Нові відомості про міста в епоху географічних відкриттів. Міста Європи в епоху Відродження. Містобудівні ідеї Відродження. Міста утопістів. Давньоруське місто. Середньовічні міста Русі. Міста світу в Новий час.

Лекція 6. Світові процеси урбанізації у ХХ ст. та перші міські агломерації. Субурбанізація. Зміна ролі міст, чинники зростання міст. Тенденції урбанізації. Зміни основних показників урбанізації у ХХ ст. Регіональні особливості формування урбанізованих мереж. Чинники та особливості формування міських агломерацій. Функціональні та регіональні особливості формування агломерацій. Їх значення у суспільному розвитку

Лекція 7. Формування та розвиток мегаполісів світу. Світові міста. Чинники та особливості формування мегаполісів. Регіональні особливості формування та розвитку мегаполісів. Їх значення у суспільному розвитку. Концепції світових міст. Чинники та

особливості формування світових міст. Регіональні особливості формування та розвитку світових міст їх значення у суспільному розвитку

Лекція 8. Розвиток міст в Європі, Америці, Азії в XIX і XX ст., на початку XXI ст. Причини появи міст. Первинні мережі міських поселень та витoki урбанізації. Основні історичні етапи розвитку міст. Динаміка процесів урбанізації. Перші міські агломерації. Зміна ролі міст, чинники зростання міст. Тенденції урбанізації та урбанізованості. Зміни основних показників урбанізації у XX ст. Сучасні регіональні особливості формування урбанізованих мереж. Міські агломерації: чинники, регіональні та функціональні особливості, значення у суспільному розвитку. Мегаполіси та світові міста. Сучасні тенденції урбанізації.

Тема 3. Урбанізаційні процеси в Україні

Лекція 9. Історичний розвиток міського розселення в Україні. Формування первинної мережі поселень. Передумови сучасних процесів розвитку міст в Україні. Етап зародження і становлення міст. Перші міста та їх функції. Зміна міської мережі в Україні. Індустріальний період розвитку міст. Період незалежної України.

Лекція 10-11. Урбогенез та сучасні урбанізаційні процеси в Україні. Чинники, особливості прояву, основні етапи. Зміни кількості міського населення в Україні. Кількість міського населення по областях та регіонах. Чинники та особливості формування міст, агломерацій, субурбій. Регіональні особливості формування та розвитку розселенської мережі. Чинники гальмування процесу субурбанізації в Україні. Особливості сучасних урбанізаційних процесів в Україні. Урбанізаційна структура України. Міські агломерації. Проблеми урбанізації в Україні. Пріоритетні заходи для покращення ситуації.

Лекція 12. Напрями та перспективи урбанізації в Україні та світі. Сучасні напрями, тенденції, проблеми та перспективи урбанізації. Зростання кількості міст, становлення і поширення нових форм розселення – урбанізованих територій, міст – супутників, агломерацій. Зростання міського населення, концентрація його в найбільших містах. Перетворення міст у найбільш важливі елементи системи розселення, зростаюча роль міст у житті суспільства. Поширення міського способу життя і типових елементів міської культури на все суспільство.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1												
Тема 1. Методологічні аспекти вивчення урбанізації та основи урбаністичної географії	50	8	6			36	50	4			46	
Тема 2. Урбанізація як глобальний процес	50	8	6			36	50	2	2		46	
Тема 3. Урбанізаційні процеси в Україні	50	8	4			38	50	2	2		46	
Усього годин	150	24	16			110	150	8	4		138	

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1	Теоретичні основи урбаністичної географії	2	
2	Місто як об'єкт дослідження урбаністичної географії	2	
3	Теоретичні основи дослідження урбанізації. Поняття та показники, що характеризують урбанізацію. Теорії урбанізації: сутність та сучасна імплементація	2	
4	Історичний аналіз формування первинних мереж міських поселень. Міське розселення Стародавнього світу, Середньовіччя та Нового часу.	1	1
5	Урбанізаційні процеси у ХХ ст. у світі. Процеси субурбанізації та міські агломерації у світі. Характеристики та значення мегаполісів та світових міст у світі.	1	1
6	Просторово-часові та функціональні особливості урбанізації в Європі	1	
7	Просторово-часові та функціональні особливості урбанізації в Азії	1	
8	Просторово-часові та функціональні особливості урбанізації в Америці	1	
9	Просторово-часові та функціональні особливості урбанізації в Африці та Австралії	1	
10	Поточна контрольна робота	2	
11	Часові та регіональні особливості урбанізаційних процесів в Україні	2	2
Усього		16	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1	Опрацювання теми: Геоурбаністичні дослідження в світовій науці та практиці. Геоурбаністичні дослідження в Україні. Усне опитування	10	10
2	Опрацювання теми: Поняття міста за різними авторами. Підходи до виділення міст у країнах світу. Класифікація міст. Усне опитування	8	8
3	Опрацювання теми: Джерела і шляхи урбанізації. Історичні стадії урбанізації. Причини виникнення урбанізації у світі та її рушійні сили. Усне опитування	8	9
4	Опрацювання теми: Історичний аналіз формування міської мережі. Внесок міст у розвиток світової цивілізації. Феномен гіперурбанізації Усне опитування	8	9
5	Опрацювання теми: Перші столиці та їх функції. Утворення перших міст-мільйонників. Усне опитування	8	9
6	Опрацювання теми: "Екологічний слід" функціонування міст та заходи по його зменшенню Усне опитування	7	8
7	Опрацювання теми: Особливості урбанізації в країнах Європи Усне опитування	7	8
8	Опрацювання теми: Особливості урбанізації в країнах Азії Усне опитування	7	8
9	Опрацювання теми: Особливості урбанізації в країнах Америки Усне опитування	7	8
10	Опрацювання теми: Особливості урбанізації в країнах Африки Усне опитування	7	8
11	Опрацювання теми: Перші міста України. Функції. Просторово-функціональні особливості. Особливості урбанізації в Україні Усне опитування	10	15
12	Опрацювання теми: Особливості урбанізації в Україні. Регіональний аналіз показників. Чинники та наслідки урбанізації Усне опитування	10	15
13	Підготовка до поточної та підсумкової контрольних робіт	13	23
Усього		110	138

6. Індивідуальне завдання

Не передбачено

7. Методи навчання

- пояснювально-ілюстративні,
- репродуктивні,
- проблемного викладу,

- частково-пошукові,
- дослідницькі методи

8. Методи контролю

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне);
- Обговорення та дискусія,
- Перевірка практичних робіт;
- Поточний та підсумковий письмовий контроль
- Дисципліна відбувається із застосуванням MODULAR OBJECT ORIENTED DISTANCE LEARNING ENVIRONMENT (MOODLE) та на платформі Zoom Video Communications.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Підсумкова (екзаменаційна) робота	Сума
T1 ПЗ 1-3	T2 ПЗ 4-9	T3 ПЗ 11	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом		
15	30	5	10	60	40	100

T 1, T 2, ... – теми розділів

ПЗ 1, ПЗ 2, ... – практичні заняття

Для допуску до складання підсумкового контролю (екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 20 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Практичне заняття – 5 балів:

- доповіді за темами – 2 бали;
- виконання практичних завдань – 2 бали;
- відповіді на запитання, участь у дискусії – 1 бали.

Контрольна робота, передбачена навчальним планом – 10 балів:

- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 5 *2 бали.

Підсумкова (екзаменаційна) робота – 40 балів:

- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 4 *10 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література:

Основна

1. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. – Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. – 438 с.
2. Заставецький Т.Б. Стадійність розвитку урбанізаційного процесу в Україні / Т.Б. Заставецький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія». – 2014. – № 2. – С. 17–21.
3. Буряченко А.Є. Урбанізація в контексті фінансового, демографічного та соціального розвитку / А.Є. Буряченко // Вчені записки : зб. наук. праць ; редкол.: А.Ф. Павленко (відп. ред.) [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2013. – Вип. 15. – С. 84–95.
4. Буряченко А. Урбанізаційні фактори економічного росту / А. Буряченко // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 7–8. – С. 13–23.
5. Гукалова І.В., Омельченко Н.В. Категорія «урбанізація» у понятійній площині соціальної географії та інших наук / І.В. Гукалова, Н.В. Омельченко // Вісник Одеського національного університету. Серія «Географічні та геологічні науки». – 2015. – Т. 20. – Вип. 2(24). – С. 96–109.
6. Горнова Г.В. Урбанистический дискурс западной философии XX века / Г.В. Горнова // Вестник ЧелГУ. – 2010. – № 16. – С. 180–187.
7. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. Одеса: Астропринт. 2001. С. 560
8. Озерова Г.Н., Покішевський В.В. Географія світового процесу урбанізації. Київ: Знання, 2001. С. 455
9. Бичек М.О. Сучасні тенденції світового процесу урбанізації. КНЕУ. 2014. № 3. С. 88–114

Допоміжна

1. Brezzi M. Assessing Polycentric Urban Systems in the OECD: Country, Regional and Metropolitan Perspectives / M. Brezzi, P. Veneri // OECD Regional Development Working Papers. – № 01. – Paris :OECD Publishing, 2014. – 20 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/5jz5mpdkmvr-en>
2. Fujita M. The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade / M. Fujita, P. Krugman, A. Venables. – Cambridge, Massachusetts : The MIT Press, 1999. – 380 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://geografi.ums.ac.id/ebook/The_Spatial_Economy-Fujita_Krugman_Venables.pdf
3. Green N. Functional Polycentricity: A Formal Definition in Terms of Social Network Analysis / N. Green. – Urban Studies, 2007. – Vol. 44, issue 11. – P. 2077-2103 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1080/00420980701518941>
4. Gukalova I., Omelchenko N. Measuring the urbanization in Ukrainian regions: current approaches // Часопис соціально-економічної географії, 2016. – вип. 20 (1). – С.22-28.
5. Kravchenko K., Niemets K., Sehida K., Niemets L. et al. (2021) Innovative Aspects of Modern Development of World Cities. Proceedings of the 37th International Business Information Management Association Conference (IBIMA) (30-31 May 2021, Cordoba, Spain). 2021. P. 2099-2106
URL : <https://u.pcloud.link/publink/show?code=kZnoamXZkmWu5WL4oKu11pUI7owucy5MxBfk#folder=9238065447&tpl=publicfoldergrid>
6. Morar, C., Lukic, T., Valjarevic, A., Niemets, L., Kostrikov, S., Sehida K., Telebienieva I., Kliuchko, L., Kobylin P., Kravchenko K. (2022). Spatiotemporal Analysis of Urban Green Areas Using Change Detection: A Case Study of Kharkiv, Ukraine. *Frontiers in Environmental Sciences*, 10, 823129 <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.823129>

7. Niemets L., Sehida K., Suptelo O., Lohvynova M(2019) Post-industrial development of the city of Kharkiv (Ukraine): backgrounds and realities. *стаття Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference (13-14 Nov., 2019, Madrid, Spain). 2019. P. 500-509. <https://ibima.org/accepted-paper/post-industrial-development-of-the-city-of-kharkiv-ukraine-backgrounds-and-realities/>*
8. Niemets, L., Suptelo, O., Lohvynova, M., & Sehida, K. (2021). Conflicts in urban space and post-industrial urban transformations. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya / Економічна та соціальна географія*, 85, 62–71, <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2021.85.62-71>
9. Polyce Metropolisation and Polycentric Development in Central Europe : Targeted Analysis 2013-2012. – ESPON & Vienna University of Technology, 2012. – 209 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.srf.tuwien.ac.at/kramar/publikationen/POLYCE_FINAL_SCIENTIFICREPORT_2012_0530.pdf
10. Suptelo, O. S., & Sehida, K. Y. (2020). Фактори постіндустріальних трансформацій міських соціогеосистем (на прикладі міста Харкова). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія»*, (53), 194-205. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2020-53-15>
11. Берданова О. В. Планування соціально-економічного розвитку міста : монографія / О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, І. В. Валентюк [та ін.]; за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К., 2011. – 160 с.
12. Бойко-Бойчук О. В. Стратегії розвитку міст України / О. В. Бойко-Бойчук. – К., 2002. – 156 с.
13. Венгрин Д. Оцінка сталості урбанізованого простору на основі аналізу стратегій міст // *Часопис соціально-економічної географії*. – 2023. – Вип. 35. – с. 28-36. <https://periodicals.karazin.ua/socesongeogeo/article/view/23930>
14. Гукалова І. В. Якість життя населення України : суспільно-географічна концептуалізація / І. В. Гукалова : монографія. – К., 2009. – 347 с.
15. Гукалова І.В. Категорія «урбанізація» у понятійній площині соціальної географії та інших наук / І.В. Гукалова, Н.В. Омельченко // *Вісник Одеського національного університету. Серія : Географічні та геологічні науки*. – 2015. – Т. 20, Вип. 2 (25). – 190 с.
16. Дерун Т. М. Проблеми розвитку малих міст в умовах соціально - економічної трансформації українського суспільства / Т. М. Дерун. – К., 2008. – 7 с.
17. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти / В. О. Джаман. – Ч.: Рута, 2003.– 392с.
18. Дмитрук О.Ю. Урбанізація та екологічний туризм: теорія і практика конструктивно-географічного дослідження: посібник / О. Ю. Дмитрук. – К.: ВПЦ «Київський», 2002. – 76 с.
19. Доценко А. І. Регіональне розселення в Україні : стан і прогноз / А. І. Доценко, В. Т. Зінич, О. Т. Великохатко та ін. – К., 2007. – 376 с.
20. Доценко А. І. Територіальна організація розселення (теорія та практика) / А. І. Доценко. – К., 2010. – 536 с.
21. Дронова О. Л. Геоурбаністика : навч. посіб. / О. Л. Дронова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. – 419 с.
22. Заставецька Л. Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України : монографія / Л. Б. Заставецька. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – 332 с.
23. Заставецький Т.Б. Система міських поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства : [монографія] / Т.Б. Заставецький. — Тернопіль, 2005. – 180 с.
24. Комарницька Г.О. Вплив урбанізації на інноваційний розвиток регіоні України / Г.О. Комарницька, Ю.С. Шипуліна, Н.С. Ілляшенко // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2017. – № 3. – С. 336–345.

25. Кузнецов С. Г. Територіальне планування і розвиток міст / С. Г. Кузнецов, І. І. Ананян, Л. М. Богак. – Донецьк : Норд-Прес, 2008. – 335 с.
26. Кузьменко Д.М. Дефініція поняття «урбанізація» в суспільній географії / Д.М. Кузьменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/7706.doc>.
27. Куйбіда В. С. Регіональний розвиток та просторове планування території: досвід України та інших держав-членів Ради Європи / В. С. Куйбіда, В. А. Негода, В. В. Толкованов. – К. : Вид-во «Крамар», 2009. – 170 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Book_Reg_Rozv_ProstPlanuvan_final.pdf
28. Мазур Т. Еволюція змісту термінів «метрополізація», «метрополія», «метрополізований ареал», «метрополізований простір» в контексті урбанізаційних процесів ХХ – початку ХХІ століть / Т. Мазур, Є. Король // Вісник Нац. Ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2010. – № 675. – С. 28–33.
29. Мезенцев К. В. Регіональний розвиток в Україні: суспільно- просторова нерівність і поляризація: монографія / К. В. Мезенцев, Г. П. Підгрушний, Н. І. Мезенцева. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 132 с.
30. Мезенцев К. Розвиток урбаністичних досліджень в Україні: внесок вітчизняних вчених / К. Мезенцев, Я. Олійник, М. Пістун // Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : колективна монографія / За ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. – К. : Видавництво «Фенікс», 2017. – 438 с. – с. 7-44.
31. Мезенцев К. Тестування моделі диференціальної урбанізації в країні / К. Мезенцев, О. Гаврилюк // Збірник наукових праць. – Київ, 2015. – вип. 73. – 15-26 с.
32. Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії : навч. посібник/ Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К., 2000. – 204 с.
33. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
34. Пилипенко І. О. Методики суспільно-географічних досліджень (на матеріалах Херсонської області): Навчальний посібник / І. О. Пилипенко, Д. С. Мальчикова. – Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2007. – 112 с.
35. Підгрушний Г. П. Формування системи полюсів зростання в Україні як передумова її переходу до моделі поліцентричного просторового розвитку / Г. П. Підгрушний // Український географічний журнал. – 2017. – № 1. – С. 48-54.
36. Салій І. М. Урбанізація в Україні : соціальні та управлінські аспекти / І. М. Салій. – К. : Наук. думка, 2005. – 301 с.
37. Сегіда К. Ю. Дослідження міського розселення за правилом "ранг- розмір" (на прикладі Кіровоградської, Закарпатської та Одеської областей) / К. Ю. Сегіда, Д. В. Венгрин // Регіон – 2016: суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14-15 квітня 2016 р.). – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 216 с. – С. 93-96.
38. Сегіда К. Ю. Групування областей України за правилом «ранг-розмір» / К. Ю. Сегіда, Д. В. Венгрин // Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали III Міжнар. наук. практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15-16 грудня 2015 р.), 292 с. – С. 116-121.
39. Сегіда К. Ю. Особливості процесів урбанізації в Харківській області/ К. Ю. Сегіда, Д. В. Венгрин // Регіон – 2017: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19-20 вересня 2017 р.). – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – 215 с. – С. 143-145.
40. Ткач Д. В. Розвиток української геоурбаністики. Історія української географії / Д. В. Ткач, Т. Б. Заставецький // Всеукр. наук.-теор. часопис. – Тернопіль, 2002. – Вип. 6. – С. 82–87.
41. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики / О. Г. Топчієв. – Одеса: Атропринт, 2005. – 632 с.
42. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : колективна монографія /

За ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. – К. : Видавництво «Фенікс», 2017. – 438с.

43. Шабашова Л. Ю. Зміни в ієрархічній структурі великих міст України / Л. Ю. Шабашова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 4: Географія і сучасність: збірник наукових трудов / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 20 (32). – С. 106-111.

44. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії / О. І. Шаблій. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Cecilia Tacoli, Gordon McGranahan and David Satterthwaite. 2015. Urbanisation, rural-urbanmigration and urbanpoverty. IIED WorkingPaper. IIED, London [Internet resource]. – Access mode : <http://pubs.iied.org/10725IIED>.

2. Central Intelligence Agency. The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-worldfactbook/fields/2212.html>

3. Demographia. World Urban Areas. URL: <https://web.archive.org/web/20180503021711/http://>

4. Gordon McGranahan and David Satterthwaite. 2014. Urbanisation concepts and trends. IIED Working Paper. IIED, London [Internet resource]. – Access mode : <http://pubs.iied.org/10709IIED>.

5. Hannah Ritchie. Urbanization. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ourworldindata.org/>

6. Time To Think Urban: UN-Habitat brochure 2013. 24th Session Governing Council, NAIROBI, 15-19 APRIL 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unhabitat.org/time-to-think-urban-un-habitat-brochure-2013>.

7. UNFPA. Urbanization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unfpa.org/urbanization>.

8. United Nations Department of Economic and social affairs. 2018 Revision of World Urbanization Prospects. URL: <https://www.un.org/development/desa/publications/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>

9. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2014). World Urbanization Prospects: The 2014 Revision, Highlights (ST/ESA/SER.A/352). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esa.un.org/unpd/wup/Highlights/WUP2014-Highlights.pdf>.

10. Динаміка світового процесу урбанізації. URL: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-humangeography-ukraine-world/721-dinamika-svitovogo-protsesu-urbanizatsiji>

11. Інформаційне агентство 1NEWS Урбанізація в світі набирає шалені темпи. URL: <https://1news.com.ua/svit/urbanizatsiya-v-sviti-nabiraye-shaleni-tempi.html>

12. Урбанізація і здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.who.int/globalchange/ecosystems/urbanization/ru/>

13. Урбанізація. Матеріали Всесвітнього банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/youthink/urbanization.shtml>.

14. Our world in date [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ourworldindata.org/>